

פשוטו של מקרא ופשוטה של מלה

ט, כב וַיֵּרָא חָם אֲבִי כְנָעַן אֶת עֲרוֹת אָבִיו

כתב רש"י ד"ה וירא את ערות אביו: יש אומרים סרסו, ויש אומרים רבעו, עכ"ל. והרי כבר לימדנו רש"י (לעיל ג, ח) ש'אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המיישבת דברי הכתוב, דבר דבור על אופניו. לכן במבט ראשון אנו תמהים על מה ראה רש"י 'לסטות' מן הפשט, ולהביא שני מדרשים, שלכאורה נראים רחוקים מפשוטו של מקרא. הרי פשוטה של תיבת 'ראה' היא לראות ממש, או להסכים או להבין או להשגיח על. אבל מה ענין ראייה אצל עריות? על זה אפשר להשיב כי כן מצאנו בפשוטו של מקרא (ויקרא כ, יז) "וְאִישׁ אֲשֶׁר-יִקַּח אֶת-אָחִתּוֹ... וְרָאָה אֶת-עֲרוֹתָהּ וְהָיָה תְרָאָה אֶת-עֲרוֹתוֹ חֶסֶד הוּא..." , כאשר הכוונה בפשט היא למעשה של איסורי עריות.

עדיין יש מקום לשאול, מנין לנו מגופו של מקרא כאן, לפרש ראייה לעריות? שניים מגדולי מפרשי רש"י, המהר"ל בגור אריה, והרב יצחק הורוביץ בבאר יצחק, פרשו שאין מקום לפרש כאן "וַיֵּרָא" כפשוטו ראייה או הבטה, משום שנאמר (פסוק כד) "וַיִּיקָץ נֹחַ מֵיֵינוֹ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן". אם חס רק הביט על אביו ששכב שיכור, איך יכול היה נח לדעת זאת אחרי שהקיץ? זאת ועוד, הכתוב מעיד "אֲשֶׁר-עָשָׂה", והרי הסתכלות אינה עשייה! יוצא שמתוך התוכן הכללי נמצאנו למדים שאין לפרש "וַיֵּרָא" כפשוטה על הבטה או הסתכלות.

יכולים אנו ללמוד יסוד מדבריהם, שיש להבחין בין 'פשט המלה' ובין 'פשט הענין', הרי משמעות מלה אינה נקבעת רק על פי משמעות לשונית גרידא, אלא על פי המקום והמסגרת בה היא כתובה. זהו יסוד בהבנת הכתוב, לא לחנם כתב רש"י 'ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא', ולא כתב 'אני לא באתי אלא לפשט'. פשט המלה נגזרת בין היתר מפשוטו של מקרא. למד כלל זה ודעהו.